

INTRODUCERE

1. Ideea scrierii acestui material a apărut în contextul în care prima parte a anului 2015 a fost una destul de efervescentă în materia litigiilor privind clauzele abuzive din contractele de credit.

Dacă în privința clauzelor care permit modificarea dobânzii sau a celor care instituie diferite comisioane lucrurile sunt cât de cât așezate (prin aceasta neînțelegându-se neapărat că practica s-a unificat), au apărut, relativ recent, noi tipuri de litigii.

Astfel sunt cele, individuale sau colective^[1], în care se solicită ca **obligățiile de plată ale împrumutaților, în cazul creditelor în monedă străină**, în special al celor în franci elvețieni, să fie **calculate prin raportare la cursul de schimb de la data încheierii contractului**, și nu la cel de la data executării obligației de plată. Cererile de acest tip sunt cunoscute și sub denumirile de cereri de „denominare” sau cereri de „înghetare a cursului”.

De asemenea, caracter de noutate au **litigiile pornite de Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor** în temeiul art. 12 alin. (1) din Legea nr. 193/2000^[2], însă numai din perspectiva faptului că ele pot conduce, conform art. 13 alin. (1) din același act normativ, la obligarea profesionistului să modifice toate contractele de adeziune în curs de executare, precum și să elimine clauzele abuzive din contractele preformulate, destinate a fi utilizate în cadrul activității profesionale.

2. Întorcându-ne în timp, în **încercarea de a etapiza evoluția litigiilor privind clauzele abuzive din contractele de credit**, care, de altfel, reprezintă cvasimajoritatea litigiilor privind clauzele abuzive în general (nu pentru că în contractele de credit s-ar găsi mai multe sau mai frecvent clauze abuzive, ci pentru că, în

^[1] Prin *procese colective* înțelegem aici acele litigii care reunesc mai mulți reclamânți, între care legătura existentă este aceea că au încheiat contracte de credit cu aceeași bancă și că afirmă caracterul abuziv al unor clauze identice sau similare. Pentru detalii, a se vedea secțiunea privind cererea de chemare în judecată. Denumirea este una doar convențională, fără pretenții de rigoare juridică.

^[2] Privind clauzele abuzive din contractele încheiate între profesioniști și consumatori, republicată în M. Of. nr. 543 din data de 3 august 2012, cu modificările și completările ulterioare, denumită în continuare „Legea nr. 193/2000” sau „Legea”. În lipsa vreunei alte precizări, referirile vizează forma legii în vigoare la data de 20 septembrie 2015. Legea nr. 193/2000 transpune Directiva 93/13/CEE a Consiliului din 5 aprilie 1993 privind clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii, publicată în JO L 95 din 21 aprilie 1993, denumită în continuare „Directiva 93/13” sau „Directiva”.

alte domenii, miza financiară este mai mică, atât în privința sumei, cât și în cea a perioadei de timp afectate, astfel încât consumatorii aleg mai rar să se adreseze instanței), regăsim o primă hotărâre în materie în anul 2007^[1].

A fost vorba despre un litigiu pornit de Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor^[2], în condițiile formei de atunci a Legii nr. 193/2000, iar instanța a admis sesizarea, a sancționat contravențional banca pârâtă și a constatat caracterul abuziv al unei clauze ce permitea acesteia modificarea unilaterală a procentului dobânzii curente, în condițiile în care „evoluția pieței financiar-monetare va justifica o astfel de măsură”. Față de momentul pronunțării și de lipsa jurisprudenței relevante, atât a instanțelor naționale, cât și a Curții de Justiție a Uniunii Europene^[3], credem că soluția este remarcabilă. Ea este confirmată, spre exemplu, de jurisprudența Înaltei Curți de Casație și Justiție de la nivelul anului 2014.

O primă etapă propriu-zisă a litigiilor în materie, hotărârea anterior amintită fiind, mai degrabă, izolată, se manifestă începând cu sfârșitul anului 2008 – începutul anului 2009. Este vorba tot despre acțiuni declanșate de Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor. Primele hotărâri^[4] au fost pronunțate în partea de început a anului 2009, admitându-se, în general, sesizările ANPC. Tot în prima parte a anului 2009 apar și acțiuni declanșate direct de consumatori, unele soluționându-se în aceeași perioadă^[5].

O a doua etapă în această evoluție, care a însemnat o creștere substanțială a numărului litigiilor de acest fel, dar și a problemelor aduse în discuție, începe în anul 2010, în contextul apariției O.U.G. nr. 50/2010^[6]. Spunem *în contextul*, și

^[1] Jud. Buzău, s. civ., sent. civ. nr. 5766/2007, irevocabilă prin respingerea recursului, publicată pe www.juridice.ro la data de 27 octombrie 2008. Este prima hotărâre de acest gen adusă la cunoștința publică. Nu cunoaștem nici din surse profesionale existența unor hotărâri anterioare în materia contractelor de credit, dar nu o excludem. Legea nr. 193/2000 a fost aplicată și anterior, însă soluțiile au avut un caracter izolat. A se vedea, de exemplu, I.C.C.J., s. a II-a civ., dec. nr. 3258/2005, www.scj.ro. De asemenea, sent. civ. nr. 774/2007 a C.A. Cluj, s. com., menținută în recurs prin dec. nr. 3753/2008 a I.C.C.J., s. de cont. adm. și fisc., www.scj.ro, prin care s-a arătat că instituirea unui tarif de acces în Gara de Nord, fără a exista o contraprestație, este abuzivă (și) din perspectiva Legii nr. 193/2000.

^[2] În continuare și „ANPC”.

^[3] În continuare și „C.J.U.E.” sau „Curtea”. Din considerente practice, vom folosi denumirea de „Curtea de Justiție a Uniunii Europene” și pentru hotărârile pronunțate anterior anului 2009, când denumirea acesteia era de „Curtea de Justiție a Comunităților Europene” (C.J.C.E.).

^[4] A se vedea, printre altele, Jud. Sectorului 2 București, s. civ., sent. civ. nr. 2033/2009, irevocabilă prin respingerea recursului. Menționăm că hotărârile judecătorești la care se face referire în cuprinsul lucrării sunt nepublicate, cu excepția celor la care s-a menționat sursa.

^[5] A se vedea, printre altele, Jud. Sectorului 2 București, s. civ., sent. civ. nr. 5960/2009, irevocabilă prin respingerea recursului.

^[6] Privind contractele de credit pentru consumatori, publicată în M. Of. nr. 389 din 11 iunie 2010. Acest act normativ, care transpune Directiva 2008/48/CE, a fost substanțial

nu *ca urmare* a apariției acestui act normativ, pentru că majoritatea cererilor de chemare în judecată ce au început să fie introduse nu au fost întemeiate în principal pe dispozițiile sale, ci tot pe cele ale Legii nr. 193/2000. Explicația creșterii numărului litigiilor credem că este dată de intensificarea discuțiilor din spațiul public în legătură cu această problematică, fapt care a condus la conștientizarea de către consumatori a existenței posibilității de a se adresa instanței. Tot în această perioadă apar și primele litigii colective, unele reunind chiar zeci de reclamanți. O parte dintre acestea nu sunt încă soluționate irevocabil^[1] la data scrierii acestor rânduri.

Evoluția a fost, în continuare, mai degrabă lentă, foarte multe cauze fiind soluționate. În timp, practica s-a mai consolidat, ajutată și de pronunțarea de către C.J.U.E. a mai multor hotărâri relevante în materie.

O a treia etapă, care a întrerupt relativa liniște, a debutat aproximativ în perioada sfârșitului de an 2013 – începutului de an 2014, prin apariția tipurilor de litigii la care ne-am referit la începutul acestei introduceri. Această perioadă este în plină desfășurare, fiind deja pronunțate câteva hotărâri, unele definitive^[2].

3. Un rol important, poate cel mai important, în opinia noastră, în încercarea de a atinge o calitate ridicată în materie, îl are analiza și înțelegerea corectă a hotărârilor Curții de Justiție a Uniunii Europene, precum și a concluziilor

modificat prin Legea nr. 288/2010, de punere a sa în aplicare. Deși are o mare importanță în general în domeniul contractelor de credit bancar, O.U.G. nr. 50/2010 nu face decât incidental obiectul prezentei lucrări, având în vedere că marea majoritate a contractelor analizate în practică sunt încheiate anterior intrării sale în vigoare și având în vedere că art. 95 din acest act normativ arată că prevederile sale nu se aplică contractelor în curs de derulare la data intrării în vigoare a lui, cu excepția dispozițiilor art. 37¹, ale art. 66-69 și, în ceea ce privește contractele de credit pe durată nedeterminată existente la data intrării în vigoare a ordonanței de urgență, ale art. 50-55, ale art. 56 alin. (2), ale art. 57 alin. (1) și (2), precum și ale art. 66-71. În perioada cuprinsă între data intrării în vigoare a O.U.G. nr. 50/2010 și data modificării ei prin legea de punere în aplicare au fost înregistrate mai multe cereri de chemare în judecată prin care se solicita obligarea profesioniștilor la punerea în acord a dispozițiilor contractuale cu prevederile legale. Pentru comentarii pe articole ale acestui act normativ, a se vedea *A.-J. Goicovici, Creditele pentru consum și de investiții imobiliare. Comentarii și explicații*, Ed. C.H. Beck, București, 2014.

^[1] Acolo unde ne referim la însușirea unei hotărâri judecătorești de a fi irevocabilă, este vorba despre litigii desfășurate în condițiile Codului de procedură civilă din 1865.

^[2] A se vedea, de exemplu, Trib. Galați, s. a II-a civ., dec. civ. nr. 230/R/2014, pronunțată în apel în condițiile noului Cod de procedură civilă, așadar, definitivă; Trib. Ialomița, s. civ., sent. civ. nr. 1224F/2014, definitivă prin respingerea apelului. Pentru prezentarea pe larg a acestor hotărâri, a se vedea capitolul referitor la clauzele care prevăd că restituirea sumei împrumutate și plata celorlalte sume datorate de consumatori se fac în moneda creditului.

avocaților generali^[1]. Pornind de la această convingere, lucrarea de față este bazată în mare măsură pe argumentele C.J.U.E. sau pe cele avocaților generali, explicate și adaptate corespunzător situațiilor concrete întâlnite în practică.

Trebuie menționat că Directiva nu are efect direct în litigiile dintre particulari, însă norma internă de transpunere trebuie interpretată în lumina textului și a finalității normei europene, în acest mod instanța judecătorească, autoritate a statului, contribuind la atingerea rezultatelor prevăzute de Directivă^[2].

4. De asemenea, lucrarea se bazează și pe cercetarea autorului, realizată atât în activitatea practică propriu-zisă, cât și în cadrul procesului mai larg de dezvoltare profesională.

Doctrina românească s-a ocupat mai degrabă de diverse aspecte particulare ale acestei materii, lipsind o analiză mai întinsă și de ansamblu asupra problemei. În cuprinsul acestei lucrări au fost prezentate, fie aprobativ, fie critic, opiniile relevante întâlnite.

Nu în ultimul rând, a fost selectată și analizată jurisprudența națională relevantă. Ne aflăm într-un domeniu în care practica o poate lua înaintea doctrinei, ceea ce implică o dificultate sporită, dar și un potențial de creativitate. Au fost selectate inclusiv hotărâri care nu au fost menținute de instanțele de control judiciar și chiar opinii separate, menționându-se aceste lucruri acolo unde a fost cazul, pentru că ne-au interesat, în primul rând, argumentele aduse.

După ce, într-o primă fază a proiectului, apăruse ideea unei lucrări de tip comentariu pe articole al Legii nr. 193/2000, ulterior, în dorința de a imprima un mai pronunțat caracter practic, am ales, pe de o parte, o structură ce reflectă principalele puncte prin care trece un litigiu de acest fel – cererea de chemare în judecată, apărările, competența, probele, fondul sau executarea silită, iar, pe de altă parte, au fost selectate pasaje relevante din jurisprudență, structurarea fiind făcută după tipurile mai frecvent întâlnite de clauze în privința cărora consumatorii afirmă caracterul abuziv. Analiza este făcută totuși din perspectiva Legii nr. 193/2000^[3]. Există și alte reglementări relevante, însă în acest moment, cu

[1] Hotărârile C.J.U.E., precum și concluziile avocaților generali se găsesc pe pagina de internet curia.europa.eu. În cuprinsul lucrării nu vom mai face această mențiune.

[2] C.J.U.E., hotărârea din 13 noiembrie 1990, pronunțată în cauza *Marleasing*.

[3] În mod greșit s-a arătat în doctrină că „după intrarea în vigoare a noului Cod civil, clauzele abuzive din contractele de credit pentru consum nu mai intră sub incidența Legii nr. 193/2000, ci a legii speciale în materie, adică a O.U.G. nr. 50/2010”. În acest sens, a se vedea *F. Ludușan*, Considerații privind clauzele abuzive în contractele de adeziune, cu privire specială asupra clauzei penale abuzive, în R.R.D.J. nr. 3/2014. În primul rând, există numeroase contracte de credit încheiate anterior intrării în vigoare a O.U.G. nr. 50/2010, cărora aceasta nu li se aplică decât în anumite privințe. În al doilea rând, chiar pentru contractele de credit încheiate după intrarea în vigoare a acestui act normativ nu există niciun motiv pentru a considera că nu sunt aplicabile și prevederile Legii nr. 193/2000.

excepția unor aspecte incidentale, ne vom limita la acest act normativ în raport cu contractele de credit, având în vedere preponderența acestui tip de litigiu în practică.

Lucrarea nu are și nici nu își propune un caracter exhaustiv. Cu toate acestea, am încercat să acoperim cât mai bine cele mai frecvent întâlnite probleme. Sperăm astfel să fie utilă tuturor celor interesați de problematica clauzelor abuzive sau implicați într-un proces cu acest obiect.

Titlul I. ACȚIUNILE ÎN MATERIA CLAUZELOR ABUZIVE ÎN CONTRACTELE DE CREDIT

Capitolul I. Considerații introductive

5. Legea nr. 193/2000 se referă la patru modalități în care instanța ajunge să fie sesizată cu analiza caracterului abuziv al unor clauze contractuale. Diferența principală este dată de titularul sesizării. Vom examina modalitățile întâlnite în practică și, în plus, vom aborda și prerogativele și îndatoririle instanței în analiza din oficiu a caracterului abuziv.

6. **Cea mai frecventă modalitate de sesizare** este aceea în care chiar **consumatorul** are inițiativa introducerii cererii de chemare în judecată. Astfel, art. 14 din Legea nr. 193/2000 permite^[1] consumatorilor prejudiciați prin contracte încheiate cu încălcarea dispozițiilor sale să se adreseze organelor judecătorești în conformitate cu prevederile Codului civil și cu cele ale Codului de procedură civilă.

Precizăm că, în practică, uneori, **pârâții-profesioniști** susțin că sensul acestui text este acela că **poate fi urmată calea dreptului comun numai în ipoteza în care se invocă motive generale de nulitate**, cum sunt, spre exemplu, cele ce privesc unele vicii de consimțământ, dar că invocarea caracterului abuziv în sensul Legii s-ar putea face doar printr-o plângere adresată ANPC, urmată de sesizarea instanței de către instituția respectivă. Această apărare nu a fost niciodată însușită de instanțe, considerându-se, cu temei, că **reclamanții-consumatori pot invoca atât motive de drept comun, cât și motive specifice** dreptului consumatorului.

De asemenea, în **apărare**, pornind de la formularea aceluiași art. 14, care se referă la „consumatorii prejudiciați”, s-a invocat faptul că **sesizarea instanțelor de către consumatori s-ar putea face numai după ce, în prealabil, ANPC ar constata că aceștia au fost prejudiciați** prin contracte încheiate cu încălcarea dispozițiilor Legii nr. 193/2000. Nici această apărare nu a fost primită de

^[1]S-a observat că **legea nu reglementează acțiunea individuală a consumatorului, ci doar nu o exclude**. În acest sens, *L. Bercea*, Acțiunile colective în eliminarea clauzelor abuzive din contractele standard de consum. *Cui prodest?*, publicat pe www.juridice.ro la data de 20 iunie 2013. Într-adevăr, acțiunea consumatorului nu este expres reglementată din punct de vedere procedural și nici nu ar fi fost nevoie, dreptul comun fiind suficient. Pe de altă parte, dispozițiile de drept substanțial ale Legii nr. 193/2000 sunt aplicabile tuturor cauzelor ce ridică astfel de probleme.

instanțe. Într-adevăr, la momentul introducerii cererii de chemare în judecată **este suficient ca reclamantul-consumator să se considere prejudiciat**, în timp ce verificarea realității și întinderii acestui prejudiciu ține de fondul cauzei. De altfel, ca regulă generală, art. 32 alin. (1) lit. c) C. proc. civ. prevede drept condiție de exercitare a acțiunii civile doar formularea unei pretenții, temeinicia acesteia fiind o problemă de fond.

7. O a doua modalitate de sesizare ca frecvență este aceea care poate fi făcută de **Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor**. Astfel, la sesizarea consumatorilor sau din oficiu, ANPC efectuează verificări, profesioniștii având obligația de a prezenta organelor de control, în original, contractele. Conform art. 12 alin. (1) din Lege, în cazul în care constată utilizarea unor contracte de adeziune care conțin clauze abuzive, organele de control vor sesiza tribunalul de la domiciliul sau, după caz, sediul profesionistului, solicitând obligarea acestuia să modifice contractele aflate în curs de executare, prin eliminarea clauzelor abuzive.

8. Legea prevede, în art. 12 alin. (3), o a treia modalitate de sesizare, de către asociațiile pentru protecția consumatorului^[1] care îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 30 și art. 32 din O.G. nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor. Cum art. 32 lit. a) din acest act normativ prevede condițiile de a avea cel puțin 3.000 de membri la nivel național și filiale în cel puțin zece județe, această modalitate de sesizare nu este întâlnită în practică.

În doctrină s-a susținut că există o diferență nejustificată de tratament între ANCP și asociațiile pentru protecția consumatorului, diferență care ar rezulta din prevederile art. 12 alin. (1), respectiv din cele ale art. 12 alin. (3) din Lege. S-a arătat că „în vreme ce eliminarea clauzelor abuzive din contractele standard aflate în curs de executare ar putea fi solicitată atât de către Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, cât și de către asociațiile reprezentative pentru protecția consumatorului, numai acestea din urmă ar putea cere instanței de judecată să dispună încetarea folosirii pentru viitor a modelelor contractelor de adeziune practicate de profesionist și care conțin clauze abuzive”^[2].

Cu temei însă un alt autor^[3] a observat că „o atare concluzie este eronată”, că „nu există nicio rațiune pentru care competența ANPC să fie mai redusă decât

^[1] Asociațiile de consumatori, în exprimarea O.G. nr. 21/1992 privind protecția consumatorilor, republicată (M. Of. nr. 208 din 28 martie 2007).

^[2] În acest sens, L. Bercea, Efectele *erga omnes* ale hotărârilor judecătorești pronunțate în acțiunile în eliminarea clauzelor abuzive din contractele standard de consum, în R.R.D.A. nr. 7/2013.

^[3] I. Ilieș Neamț, Considerații generale cu privire la acțiunea reglementată de art. 12 și art. 13 din Legea nr. 193/2000. Analiză de drept comparat, în R.R.D.P. nr. 6/2013.

cea a asociațiilor pentru protecția consumatorilor” și că „această optică este susținută și de prevederile art. 13, referitor la soluția pe care o pronunță instanța, care, fără a distinge în niciun fel după cum acțiunea a fost introdusă de ANPC sau de asociațiile pentru protecția consumatorilor, statuează că instanța va obliga profesionistul să modifice atât contractele aflate în curs de executare, cât și modelul contractual tip utilizat”.

Susținem și noi că dispozițiile art. 13 din Legea nr. 193/2000 sunt suficiente pentru a deduce că între efectele celor două tipuri de acțiuni nu există diferențe și că deosebirile dintre art. 12 alin. (1) și art. 12 alin. (3) sunt doar rodul unei omisiuni formale, însă nu exprimă dorința legiuitorului de a imprima efecte diferite în funcție de titularul sesizării.

9. În sfârșit, din coroborarea dispozițiilor art. 12 cu cele ale art. 8 din Lege rezultă că ar putea exista și alți titulari ai dreptului de sesizare a instanței, respectiv **specialiștii autorizați ai altor organe ale administrației publice, potrivit competențelor**. Nu cunoaștem existența vreunui litigiu pornit de alte organe ale administrației publice.

10. Acestea sunt modalitățile generale de sesizare. Vom analiza, sub aspectul particularităților materiei, și **două forme speciale de exercitare a dreptului la acțiune: ordonanța președințială și contestația la executare**. În schimb, cum în practică nu sunt întâlnite cereri formulate de asociațiile pentru protecția consumatorului, motivul fiind că legea prevede condiții greu de îndeplinit pentru acestea, nu vom analiza acest tip de acțiune. Aceeși este și situația sesizării de către specialiștii autorizați ai altor organe ale administrației publice. Oricum, analiza pe fond a caracterului abuziv al clauzelor contractuale este asemănătoare^[1], indiferent de titularul sesizării.

^[1] Analiza este doar asemănătoare, însă nu identică. În litigiile individuale, instanța analizează o situație concretă, în timp ce în cele declanșate de ANPC se analizează un tipar.